

הביטחוניסטים

הביטחוניסטים

נייר עמדה

רצועת עזה

שרטוט מסלול אסטרטגי חדש למחרת "שומר החומות"
מעבר מתגובתיות ליוזמה

סיוון ה'תשפ"א – יוני 2021

על תנועת הביטחוניסטים

הביטחוניסטים הינה תנועה של כ-2,100 קצינים בכירים, מפקדים ולוחמים מכלל זרועות הביטחון שקמה על מנת להגן על צרכיה הביטחוניים של מדינת ישראל באופן שיאפשר את קיומה ושגשוגה לדורי דורות.

הקו שלנו ברור: אנו דבקים בזכותה של מדינת ישראל לשכון בגבולותיה הבטוחים, הם גבולות ארץ ישראל; מאמינים כי צרכיה הביטחוניים של מדינת ישראל נמצאים בראש סדר העדיפויות הלאומי; ומאמינים כי למדינת ישראל אין את הפריבילגיה להפסיד באף מלחמה. על צה"ל לפעול בחופשיות בכל מרחב, בכדי לממש את אחריותו ולהגן על מדינת ישראל.

נבהיר כי התנועה איננה מפלגתית, אלא רואה לנגד עיניה את הערכים והחזון המגדירים אותה.

הועד המנהל של התנועה: האלוף במיל' גרשון הכהן, האלוף במיל' יצחק ג'רי גרשון, אל"מ במיל' איציק רונן, תא"ל במיל' אמיר אביבי (מנכ"ל הביטחוניסטים).

בין חברי התנועה: תא"ל במיל' יוסי קופרווסר, האלוף במיל' יוסי בכר, האלוף במיל' דני ביטון, תא"ל במיל' הראל כנפון, תא"ל במיל' אביגדור קהלני, סא"ל במיל' ירון בוסקילה.

דובר התנועה: מאיר ליוש.

מסמך זה הינו תוצר של מחלקת המחקר של תנועת הביטחוניסטים. מטרתו אבטחת האינטרסים ארוכי-הטווח של מדינת ישראל בשירות החזון הציוני, ואיננו מהווה מסמך פוליטי-מפלגתי.

כותבי המסמך: תא"ל במיל' אמיר אביבי, סמ"ר במיל' אור יששכר, רס"ל במיל' נדב חכם.

4הקדמה ותקציר מנהלים.....

6הישגי מבצע "שומר החומות" מול רצועת עזה.....

7רצועת עזה – תמונת מצב.....

8יחסי ישראל-עזה.....

11רקע רלוונטי.....

11עליית חמאס לשלטון ויחסייה הנוכחיים עם הרשות הפלסטינית.....

11מערך השלטון של חמאס כיום.....

12התעצמות צבאית כפונקציה של היעדרות צה"ל מהשטח.....

17דרכי פעולה.....

17עקרונות מנחים.....

19מהלכים אסטרטגיים.....

הקדמה ותקציר מנהלים

מבצע "שומר החומות" בן 11 הימים ברצועת עזה במאי 2021 סוכם במידה גבוהה של צדק בתור הצלחה צבאית מסחררת מצד צה"ל. במישור ההתקפי, רשם צה"ל הצלחה הן כמותית והן איכותנית. הפגיעה הקשה הן בבניין הכוח והן בהפעלת הכוח של הארגונים החמושים ברצועה, שבראשם תנועת חמאס וביניהם הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני, כללה חיסול תשתיות אסטרטגיות של חמאס כגון מערכת התת-קרקע ומחרטות לייצור רקטות ואמצעי לחימה אחרים, סיכול פעולות התקפיות רבות דרך הגבול היבשתי ודרך נסיונות חדירה אוויריים וימיים, וחיסול ממוקד של רבים ממובילי תעשיית הטרור ברצועה. לצד זה, במישור ההגנתי, מערך ההגנה האווירית של "כיפת ברזל" ומערך ההפרדה המתקדם והמשופר מעל ומתחת לקרקע היוו "קיר ברזל" בעל יעילות גבוהה. לצד ההישגים, חמאס נותר כאשר בידיו כ-50% מהיכולת הרקטית שלו, פער מודיעיני ומבצעי שהיה קיים גם בצוק איתן ודורש שיפור מהותי.

סבב זה היה גם שונה מקודמיו בכך שחמאס ביקש ליצור משוואה חדשה ולמזג בין זירות עזה ליהודה ושומרון דרך ירושלים. התעצמות הפופולריות שלו ברחוב הפלסטיני על חשבון הפת"ח כמו גם בקרב שכבה ניכרת מקרב ערביי ישראל נתקלה בדחיית הבחירות המתוכננות לפרלמנט ונסיונות לדכא את השפעתו. מבצע "שומר החומות" התקיים אם כך על רקע התקוממות עממית מועצמת בקרב נתח משמעותי מקרב הפלסטינים ביו"ש ואזרחי ישראל הערבים, שהתבטאה בתמיכה פומבית של חמאס בעצרות המוניות על הר הבית כמו גם בערי ישראל ובמהומות אלימות כלפי אזרחים יהודים וכלפי כוחות הביטחון, מהומות שכבר נותחו על ידי בכירים במערכת הביטחון בעבר ובהווה כעוצמתיות הרבה יותר ממהומות אוקטובר 2000.

השיח סביב בניין הכוח של חמאס ויתר ארגוני הטרור חייב אם כן להתקיים בתווך שמכיר בתהליך שהוביל למצב הנוכחי. ארגון חמאס התעצם מאוד בעקבות הסכמי אוסלו, שבה ישראל נסוגה מערים ברצועה וביו"ש, ובעקבות ההתנתקות והשתלטותו על הרצועה, שהשלימו את תהליך הפיכת עזה ל"חמאסטן" מחוברת למצרים דרך ציר פילדלפי. צה"ל נתקל באתגר רציני ומורכב מסוג חדש, אולי הרבה מעבר למבצע בסגנון "חומת מגן", שהשיב את השליטה הביטחונית לערי יו"ש ושיפר משמעותית את מאזן הכוחות לטובתו. המצב מדגיש אם כך את הסיכון הרב ביוזמות היפרדות רחבות-היקף נוספות, ואת ההכרח שלא לשחזר את המודל העזתי הכושל בהקמת מדינה פלסטינית בשטחי יהודה ושומרון, אשר תהווה חממת טרור משופרת בתמיכה איראנית המטילה אימה על מדינת ישראל כולה, ובפרט על רצועת החוף הצרה שלה.

מכאן והלאה, במישור הטקטי על ישראל לראות ב"שומר החומות" מערכה עם סוף פתוח, ולהמשיך במדיניות הסיכולים והחיסולים גם ללא קשר להסלמה ביטחונית. מדיניות "אפס סובלנות" מול כל בלון, מרגמה ורקטה צריכה לחול ביחס של ישראל להתעצמות הארגונים החמושים בעזה ובראשם חמאס. אך לצד ההצלחה המבצעית, על ישראל לשרטט מציאות חדשה בתכלית ולקיים דיון עומק אסטרטגי לגבי עתיד הדינמיקה שלה מול רצועת עזה, ראשיה ותושביה, הכולל רגל בינלאומית חזקה בהיעדר כתובת מדינית ברצועה עצמה. הבטחת הדרג המדיני והצבאי כי "מה שהיה הוא לא מה שיהיה" וכי "לא תם ולא נשלם", מבקשת לייצר

הביטחוניסטים

משוואה חדשה באי סבילת "טפטופי" מתקפות רקטיות מעזה, משוואה שהארגונים החמושים וודאי יבחנו את איתנותה במוקדם או במאוחר; אך התמקדותו החוזרת ונשנית במישור הטקטי לא תאפשר לייצר שינויי עומק במישור האסטרטגי, הכוללים הסרת הלחץ הבינלאומי מישראל ושיפור מאזן הכוחות הזירתי לטובתה.

נייר עמדה זה מבקש להביא רקע רלוונטי להגעת ישראל והפולסטינים לסבב הלחימה הנוכחי, ולהציע דרך פעולה חדשה אשר תנצל את המומנטום שנוצר על מנת לעבור מתגובתיות ליוזמה. מעתה, על ישראל גם לזנוח את המגננה שלה בפורומים בינלאומיים ומול ידידותיה האסטרטגיות ובראשן ארה"ב לטובת דרישה לתרגם את הלחץ מצידם למעשים, בכך שהקהילה הבינ"ל תיקח על עצמה את הטיפול בנושא רצועת עזה.

בין ההצעות המובאות ישנם אפיקים במישור המשפטי – דרישה לביטול "השליטה האפקטיבית" של ישראל על רצועת עזה; במישור ההומינטרי – התניית המשך סיוע מעבר למינימום הנדרש בהחזרת השבויים והנעדרים; ובמישור הזירתי – שימוש בקלף הסרת המצור הימי תמורת ניתוק מוגבר של החיכוך הישראלי עם רצועת עזה והעברה הדרגתית של האחריות לידי הקהילה הבינ"ל, בין אם באמצעות הקמת נמל סחורות בצפון סיני או אי מלאכותי מול חופי עזה, הקמת איזור תעשייה לתעסוקה של עזתים בצפון סיני, ולחץ מוגבר על המצרים מצד ארה"ב לאפשר מעבר חופשי יותר ברפיח. כל הצעדים הללו גם ימצבו את ישראל בעמדה משופרת מול הקהילה הבינלאומית בכך שתעביר את הכדור לידיה, וגם יוציאו את האוויר מהבלון של חמאס כאשר תלות האוכלוסיה האזרחית בו תרד.

ישראל איננה אשמה בכך שאויביה מבקשים להשמידה, אך באחריותה גם ליזום ולייצר מציאות משופרת אשר תשרת את האינטרסים ארוכי-הטווח שלה במקום להתחפר במגננה. אזרחי ישראל ומפקדיה מצפים לאותו מעבר מתגובתיות ליוזמה אשר יהווה צעד חשוב בדרך לשמירה על נצח ישראל.

הישגי מבצע "שומר החומות" מול רצועת עזה

מקור: דובר צה"ל¹

"לאורך ימי המבצע האויב הופתע פעם אחר פעם בסדרה של מהלומות רב-ממדיות שהוציאו אותו משיווי המשקל ושללו ממנו יכולות ונכסים משמעותיים. נערכנו למבצע ביסודיות, הוצאנו אותו לפועל בשיטתיות והתוצאות מדברות בעד עצמן."

מתוך פקודת היום של הרמטכ"ל רא"ל אביב כוכבי לסיום מבצע "שומר החומות"

- תת-קרקע: השמדת למעלה מ-100 ק"מ של תת-קרקע מגננתי המהווה יכולת אסטרטגית לחמאס.
- חיסולים: 5 בכירים בדרג מח"ט ומקביליו בחמאס ובגא"פ, כ-20 בדרג בכיר ובינוי בחמאס ובגא"פ, וכ-200 פעילי טרור מדווחים. בין המחסולים: באסם עיסא – בכיר ב"פורום המטה הכללי" של חמאס ומח"ט העיר עזה, ח'אזם חטיב – ראש מחלקת המהנדסים במערך הייצור של חמאס וסגן ראש מערך הייצור, ג'מאל זבדה – מבכירי המחקר והפיתוח בחמאס, ווליד שימאלי – ראש מחלקת הציוד התעשייתי במערך הייצור של חמאס.
- פגיעות במערך הרקטי: כ-340 פגיעות ביכולות ירי תלול מסלול, כ-230 פגיעות ביכולות שיגור רקטות קרקע-קרקע, כ-70 פגיעות ביכולות משגרים רקטיים רב-קניים, כ-35 פגיעות ביכולות מרגמה. פגיעה קשה ביכולת הייצור וההתעצמות (פעילי מחקר ופיתוח, סדנאות, מרכזי פיתוח).
- תקיפת מבני משטר: 10 משרדי ממשל של החמאס, 11 ביטחון פנים, 5 בנקים שניהלו כספי טרור.
- תקיפת תשתיות טרור: עשרות מחנות ומוצבים, עשרות חדרי פיקוד ו-9 ביניים רבי קומות ששימשו כתשתית לפעילות טרור.
- פעולות סיכול: סיכול חדירות קרקעיות, עשרות מטרות מערך הנ"ט, 7 איומים אוויריים ו-2 איומים ימיים.
- הגנה אווירית: יירוט כ-90% מתוך 4,360 הרקטות ששוגרו לעבר ישראל.
 - 680 רקטות של חמאס נחתו בשטח הרצועה או שחלה תקלה בשיגורן.

במהלך המבצע נהרגו 10 ישראלים, ביניהם 9 אזרחים וחייל צה"ל אחד, ו-3 שוהים זרים בישראל.

רצועת עזה – תמונת מצב

ברצועת עזה שולט היום ארגון הטרור חמאס, כאשר במקביל לפעילותו הצבאית הוא מנהל את ענייני הרצועה באמצעות ממשלה לכל דבר אשר אחראית על השירותים לתושבים.

שטח: 363 קמ"ר | גבולות יבשתיים: עם מצרים: 13 ק"מ, עם ישראל: 56 ק"מ
אוכלוסייה: כ-2 מיליון (הערכה, 2020)

מקור: דובר צה"ל

יחסי ישראל-עזה

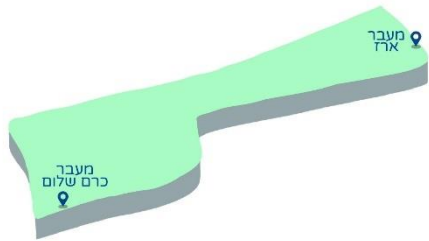
בקרב הקהילה הבינלאומית ואף בישראל רווח השיח אודות המצור שמדינת ישראל מטילה על עזה, או מצב הכיבוש שהרצועה נמצאת בו בידי ישראל, דבר שהוביל לדעה המשפטית הרווחת שישראל עדיין מחזיקה ב"שליטה אפקטיבית" על רצועת עזה – זאת על אף מהלך ההתנתקות ופינוי היישובים היהודים בגוש קטיף וברחבי הרצועה באוגוסט 2005, ועזיבת אחרון החיילים חודש לאחר מכן.

באותו חודש שבו הושלם מהלך ההתנתקות, בספטמבר 2005, פירסמה הרשות הפלסטינית מסמך הנועד לקהל הבינלאומי שבו טענה שישראל עדיין מחזיקה "שליטה אפקטיבית" בתור "כובשת" בעזה על אף מהלך ההתנתקות, בין היתר כיוון ששמרה את השליטה על המרחב האווירי והימי ועל המעברים היבשתיים אל ישראל, כיוון שהיא מונעת הקמה של נמל ימי ונמל תעופה ברצועה וכיוון שפעולותיה הצבאיות ברצועה נמשכות.² מאז הנרטיב השתרש והתעצם, בין היתר בכך שעמדת האו"ם הרשמית היא שרצועת עזה כלולה בשטחי "מדינת פלסטין הכבושה". הדבר מתבטא בהחלטות העצרת הכללית – כמו זו מה-29 בנובמבר 2012 שקיבלה את פלסטין כמדינה לא-חברה משקיפה והדגישה את סטטוס כלל הטריטוריות הפלסטיניות ככבושות; בפרסומי המשרד לתיאום עניינים הומינטריים של האו"ם (OCHA);³ בקביעת מזכ"ל האו"ם שהסגר מהווה ענישה קולקטיבית ומנוגד לדין הבינ"ל; ותדירות בהחלטות מועצת זכויות האדם, שמקדישה חלק ניכר וחסר פרופורציות מפעילותה לישראל ("...דורשת שישראל, הכוח הכובש, תחדל מיידית מכפיית הסגרים וההגבלות הכלכליות והתנועתיות הממושכות, כולל אלה שמגיעים לכדי סגר על רצועת עזה")⁴.

זהו גם הסטטוס הרשמי של כלל "הטריטוריות הפלסטיניות" של "מדינת פלסטין" כפי שמוצג בפני בית הדין הפלילי הבינלאומי בהג, כולל רצועת עזה, ואלה המינוחים שמשמשת בהם התובעת פאטו בנסודה בחקירתה הנוכחית מול בית הדין: "מאז 2007, ישראל הכריזה על עזה בתור 'טריטוריה עוינת' הנתונה למשטר 'סגר' מצד צה"ל ... גבולות הקרקע עם ישראל סגורים בגדר. למרות ההתנתקות משנת 2005, ישראל ממשיכה להחזיק בשליטה משמעותית ביחס לעזה והדעה הרווחת בקרב הקהילה הבינלאומית היא שישראל נותרה הכוח הכובש בעזה. באופן בולט, ישראל שולטת ומטילה הגבלות על מעבר סחורות ואנשים אל ומישראל ... מחזיקה בשליטה על המרחב והגבולות האוויריים והימיים, ושולטת על רוב אספקת החשמל לעזה."⁵

לעומתם, בזירה הלאומית, בית המשפט העליון קבע ב-2005 של ישראל אין עוד "שליטה אפקטיבית" בנעשה ברצועת עזה, ועל כן אין מוטלת עליה חובה כללית לדאוג לרווחת תושביה עפ"י הדין הבינ"ל. החובות העיקריות כלפי הרצועה נובעות ממצב הלחימה עם חמאס, ממידת שליטתה במעברי הגבול וכן מה"תלות כמעט מוחלטת של רצועת עזה באספקת החשמל מישראל".⁶ גם ועדת טירקל קבעה בשנת 2011 כי "הטלתו של הסגר הימי על רצועת עזה – בהתחשב בנסיבות הביטחוניות ובמאמציה של ישראל למלא אחר חובותיה ההומניטאריות – הייתה כדין ובהתאם לכללי המשפט הבינלאומי".⁷ בנוסף, דו"ח ועדת פאלמר של האו"ם מ-2011 שנועד לבחון את אירועי משט המרמרה הטורקי לעזה גם הוא קבע ש"הסגר הימי על עזה הוטל בתור אמצעי ביטחון לגיטימי על מנת למנוע מנשק להיכנס לעזה דרך הים ויישומו תואם את דרישות החוק הבינ"ל".⁸

הלחץ הבינלאומי בראש ובראשונה מקורו בעוינות יסודית כלפי ישראל ומתבסס על פרשנות מוטה של החוק הבינ"ל, תוך התעלמות גורפת ממעטפת איומי הטרור על ישראל. כך למשל, תזת המצור מתבססת על החלטת ישראל להכריז על רצועת עזה כעל "ישות עוינת" ב-2007 מאז עליית החמאס לשלטון. ישראל המשיכה גם מאז ההתנתקות לשלוט במרחב האווירי והימי של הרצועה, אך ב-2007 חיזקה את ההגבלות לכדי סגר ימי על הרצועה והפניית סחורות לנמל אשדוד, מהם יוצאת סחורה הומניטרית ואחרת לעזה תחת מנגנון פיקוח וסינון. מטרת הפיקוח הישראלי על הסחורות נובע, באופן ברור, מהצורך למנוע הברחה של רכיבי טרור ומהניסיון המלמד שאיראן, הפטרונית הראשית של ארגון חמאס, מזרימה אליו אמל"ח קטלני שמציב סכנה ממשית על העורף האזרחי – כפי שלימדו סיכולי האוניות "קארין A" ב-2002, "ויקטוריה" ב-2011 ו"קלוס סי" ב-2014.

המעברים הקרקעיים בין ישראל לרצועת עזה
מקור: מתאם פעולות הממשלה בשטחים

טענת המצור על עזה מחווירה לעומת הנתונים מהמציאות. כך למשל, המעברים הקרקעיים לרצועת עזה, מעבר ארז ומעבר כרם שלום, מאפשרים מעבר פלסטינים לשטחי יו"ש ו/או לחו"ל המחזיקים בהיתרים מתאימים, דיפלומטים ונציגי הקהילה הבינ"ל, כמו גם למעבר סחורות וטובין. הטובין כמו גם הבקשות לשינועם, מטעם הרשות הפלסטינית והקהילה הבינ"ל, עוברים תהליך אבחון ואישור על ידי גורמים ביטחוניים

ומקצועיים שונים. ההליך מתנהל בהובלת מנהלת תיאום וקישור עזה של מתאם פעולות הממשלה בשטחים.⁹

תחת המנגנון לשיקום עזה (GRM) שהוקם בין ישראל לרש"פ, נכנסו לרצועה למעלה מ-3.4 מיליון טון חומרי בניין מאז ספטמבר 2014, שמשמשים לאלפי פרויקטים לבניין יחידות דיור, מקלטים, בתי חולים, בנקים, תשתיות מים כמו גם הכנסת ציוד רפואי.¹⁰ כמו כן, מדי יום נכנסות לעזה בין 500 ל-600 משאיות עמוסות סחורות, כגון מזון, חומרי בנייה מסויימים, ציוד רפואי ומוצרים אחרים. כמחצית מאספקת החשמל של עזה גם היא מסופקת על ידי ישראל.¹¹ במישור הסיוע הרפואי, כשני שלישי מ-2,000 הבקשות החודשיות לסיוע רפואי מצד תושבי עזה בשטח ישראל מתקבלות – משמעות הדבר שלמעלה מ-15 אלף פלסטינים מעזה בשנה מקבלים טיפול במרכזים רפואיים בישראל, שעליו משלמת הרש"פ לישראל חשבון של כ-100 מיליון ש"ח בשנה.¹²

על אף הפיקוח ההדוק, הכולל מנגנון לניטור ואישור חומרים העלולים להיות דו-שימושיים,¹³ ארגוני הטרור עושים פעמים רבות שימוש בסחורות ההומניטריות הדו-שימושיות ובכספים המיועדים לשיקום הרצועה שימוש עבור מטרותיהם הצבאיות. גם סחורות המגיעות לבסוף למטרותן האזרחית המוצהרת משמשות לעיתים ככלי עבור חמאס להברחת כספי טרור בשיטות קיזוז שונות.

בנוסף, טענות המצור מתעלמות מהחיבור בין עזה למצרים בציר פילדלפי, שעליו לישראל אין שליטה ומשמש כצינור הברחת אמל"ח, בעיקרו מאיראן. מעבר הגבול בין הרצועה ובין רפיח המצרית משמש גם את אנשי הרצועה ליציאה לחו"ל, כולל את בכירי חמאס היוצאים תדיר למשלחות למצרים, לקטאר, טורקיה ומדינות נוספות. מדי חודש עוזבים את עזה כמות קצובה של תושבים, למעבר למגורים בחו"ל, מניו זילנד ועד קנדה.

הביטחוניסטים

הפער בין התרומות העצומות על סך מיליארדי דולרים שגויסו בעולם לטובת עזה והצרכים בשטח מצביע על חוסר הלימה בין ציפיות הקהילה הבינלאומית מישראל ובין המציאות ברצועה, שבה חמאס גם מנצל לא אחת סיוע כספי זה או תשתיות שנבנות דרכו – למרות שחלקן משמשות גם לפרוייקטי שיקום. המעבר משמש גם להיקף עצום של מעבר דלקים וסחורות וביכולתו לתת מענה מלא לצרכי עזה, כפי שהוכח בתקופות ארוכות בהן מעבר כרם שלום היה סגור מסיבות ביטחוניות.

ישראל מתמודדת עם אתגרים מורכבים ברצועת עזה, שנובעים בראש ובראשונה מהיעדר כתובת מדינית ברורה וממטרת ארגון חמאס לנהל נגדה מלחמת השמדה. התמרון שישראל מנסה לבצע בין השקעות בינלאומיות ושילוב הרש"פ לבין הרתעת חמאס משלב בתוכו את הגורם המסבך והוא האוכלוסיה האזרחית. תמונת המצב הנוכחית מהרצועה מראה כיצד חמאס מנצל כל אמצעי שברשותו על מנת להמשיך בפרויקט החימוש ותחזוקת התשתיות הצבאיות שלו על חשבון תושבי עזה.

רקע רלוונטי

עליית חמאס לשלטון ויחסיו הנוכחיים עם הרשות הפלסטינית

על רקע לכתו של יו"ר הרש"פ יאסר ערפאת וקצירת הפירות הפוליטיים מתמונת הניצחון בהתנתקות, חמאס רשם ניצחון סוחף הן בבחירות המוניציפאליות שנערכו במספר סבבים בשנת 2005 והן בבחירות לפרלמנט הפלסטיני בינואר 2006, שם זכה ב-74 מתוך 132 המושבים, כאשר פת"ח זכתה ב-45 מושבים בלבד. בעקבות הבחירות קמה ממשלה בראשות חמאס על רקע העברת הסמכויות העיקריות מלשכת הנשיא לראש הממשלה הפלסטיני, דבר שהוביל למשיכת התמיכה הבינ"ל מהרשות הפלסטינית – ארה"ב, הקוורטט והאו"ם הודיעו שלא יתמכו בממשלה בראשות ארגון הטרור עד שימלא אחר מספר תנאים, ביניהם הכרה בישראל, תנאים אליהם חמאס כמובן סירבה. למרות ניצחון זה, ממשלת חמאס לא האריכה ימים. ב-2007, הקרע בין העמקת התמיכה הערבית-בינלאומית לפת"ח והעמקת התמיכה האיראנית לחמאס הוביל לפיצוץ. שילוב של יוזמה סעודית לממשלת אחדות לאומית בין פת"ח לחמאס, תמיכה בינלאומית זהירה בחלק של פת"ח המרכיב את הממשלה שכלל את ראש הממשלה סלאם פיאד, כמו גם הזרמת כספים בינ"ל לפת"ח על מנת להעניק לו יתרון צבאי על חמאס, הוביל לפריצת עימות בין התנועות בחודש יוני לאותה שנה. חמאס השתלטה בהפיכה אלימה על רצועת עזה תוך הוצאה להורג של מספר רב של אנשי פת"ח.

קרע זה הוביל למצב הזמני שנותר על כנו עד היום, שבו הרשות הפלסטינית בראשות פת"ח שולטת פורמלית על שטחי A ו-B ביהודה ושומרון על פי הסכמי אוסלו והסכמי המשך שלהם, וחמאס שולט הלכה למעשה על רצועת עזה.

לאורך השנים, נעשו ניסיונות חוזרים ונשנים לגשר על הפערים בין חמאס ופת"ח ולהוביל לפיוס לאומי פלסטיני, כאשר הניסיון האחרון בסדרה התרחש בשנה זו. ניסיונות אלו, כולל האחרון שבהם, מעולם לא עלו יפה. את הממשלה הפלסטינית הרשמית המשיכו להוביל אנשי פת"ח, ואילו אנשי חמאס לא יוצגו בפרלמנט הפלסטיני. יחד עם זאת, הרשות המשיכה לשלם משכורות לפקידי הממשלה ברצועת עזה, מתוקף אחריותה על מנגנוני הממשלה כולם – ביו"ש וברצועה גם יחד. הרשות גם מתאמת את התנהלות מתאם פעולות הממשלה בשטחים מול רצועת עזה, למשל בהכנסת ציוד הומניטרי או בתשלום גביות כספים על אשפוזים של תושבי הרצועה בבתי חולים בישראל.¹⁴

מערך השלטון של חמאס כיום

בניסיונו לבנות את מעמדה כריבון ברצועה, חמאס מבקש לייצר הפרדה מלאכותית בין הזרוע הצבאית שלו לבין הזרוע המדינית ומערכי השלטון ברצועה.

כיום עומד בראשות ארגון חמאס אסמאעיל הניה, היושב כעת בקטר, שהחליף את קודמו בתפקיד ח'אלד משעל. הניה מוגדר "ראש הלשכה המדינית" (المكتب السياسي) של חמאס. בלשכה המדינית משרדים שונים האמונים על ניהול ענייניו השוטפים של הארגון.

גדודי עז-אלדין אלקסאם הינם הזרוע הצבאית של חמאס ובראשם עומד מחמד דף. זרוע זו הינה למעשה זרוע של "משרד העבודות", אחד מהגופים המרכזיים בארגון, שבראשו עומד מרוואן עיסא. דף כפוף להלכה להיררכיה התנועתית, אך בפועל מעמדו גבוה הרבה יותר והשפעתו בתנועה מוערכת כרבה הרבה יותר מתפקידו הרשמי, גם על רקע ההילה המסויימת האופפת אותו בעקבות נסיונות החיסול הכושלים הרבים מצד ישראל כנגדו. לצידו, הגווארדיה הצבאית כוללת את מרוואן עיסא ויחיא סנוואר, ראש הלשכה המדינית באזור עזה – שניהם ממלאים לכאורה תפקידים מדיניים. אזור עזה הוא אם כן אחד מבין שלושת האזורים בהם פועלת התנועה (עזה, הגדה, והחוף).

למעשה, ההפרדה בין זרוע מדינית או ממשלתית של חמאס לבין הזרוע הצבאית אינה קיימת. השתיים פועלות יחדיו, באינטרסים משותפים ותחת גופים ארגוניים משותפים, ולרוב אף תקציבם מגיע מאותם המקורות. מכאן, לא ניתן להעלות על הדעת פתרון שיתמקד בהיבטים אזרחיים ומדיניים תוך עצימת עיניים מההיבט הצבאי ממש בשל המיזוג ההרמטי בין שני היבטים אלה בתנועת חמאס.

התעצמות צבאית כפונקציה של היעדרות צה"ל מהשטח

תנועת חמאס עברה תהליך מואץ ומשמעותי של התחמשות ובניין כוח מאז השתלטותה על רצועת עזה, והפכה לאיום אסטרטגי משמעותי על ישראל ועל העורף האזרחי שלה. עפ"י השב"כ, גם בשנת 2020 חמאס "המשיכה בתהליכי שדרוג היכולות המבצעיות שלה, באופן שהמחיש כי האיום המרכזי בשנים הקרובות טמון בתהליכי בניין הכוח של התנועה ברצועה וזאת לצד המאמצים הבלתי פוסקים של חמאס רצועת עזה לאכוון טרור משטחי איו"ש".¹⁵

במישור הקרקעי, חמאס מאתגר את צה"ל בנסיונות חדירה; בעידוד הפגנות אלימות על הגדר, כמו המהומות ב-2018 שכללו ירי חי והשלכת מטעני חבלה; צלפי חמאס מאיימים על אזרחים ישראלים שמעבדים את השדות במרחב שעוטף את הגדר; ופעיליו משגרים טילי נ"ט מסוג קורנט ואחרים לעבר רכבי סיור של צה"ל כמו הטיל שהרג את סמ"ר עומר טביב במהלך מבצע "שומר החומות", ורכבים אזרחיים, כמו הירי על אוטובוס התלמידים בשער הנגב ב-2011 שממנו נהרג נער בן 16, או פגיעת הטיל באוטובוס חיילים ב-2018.

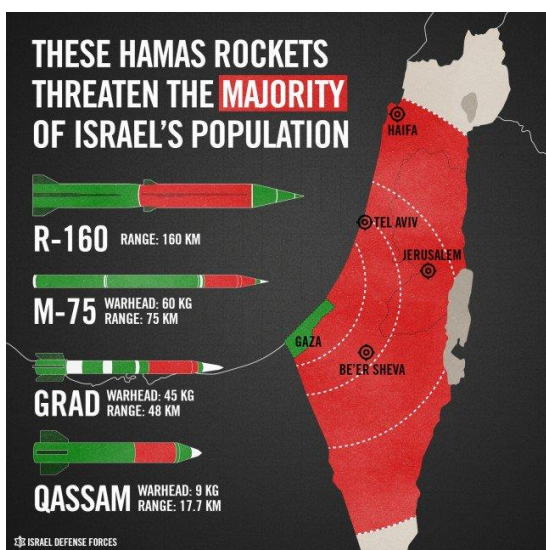
במישור האיכותני, חמאס צובר יכולות כגון נסיונות למתקפות סייבר על תשתיות קריטיות ישראליות, כטב"מים חמושים כפי שהומחש בסבב הלחימה האחרון, כלי שיט ממולכדים וגם מערך תת-קרקע הכולל מאות קילומטרים של תשתיות טרור הכוללות הסלקת רקטות ואמל"ח אחרים, הסתרת חדרי פיקוד ושליטה ואפשר מעבר יעיל של פעילי חמאס בין חלקי הרצועה. מנהרות הטרור שחפר חמאס שימשו אותו גם לצרכים התקפיים כפי שהומחש במהלך מבצע "צוק איתן" עד לבניית קיר המגן התת-קרקעי על ידי ישראל.

הביטחוניסטים

במישור הרקטי, חמאס מחזיק בארסנל של אלפים רבים של מרגמות, רקטות קצרות-טווח וטילים ארוכי-טווח, חלקם בתוצרת עצמית וחלקם – בדגש על האיכותיים שבהם – מוברחים לרצועת עזה מאיראן. מסבב לסבב היכולת הרקטית המועצמת של חמאס הולכת ומאתגרת את מערכי ההגנה האווירית ומכניסה מיליוני ישראלים לטווח הרקטות. בידי חמאס ארסנל הכולל רקטות 107 מ"מ ו-122 מ"מ, מסוג Q-12, Q-20 ו-S-40 – כולם עד טווח של 40 ק"מ; טילים כגון פאג'ר 3 ו-5 עד טווח של 80 ק"מ; וכלה ב-M-75, J-80, A-120, R-160 ואף M302 המגיעים לטווחים של בין 80 ל-180 ק"מ.¹⁶ הערכות מודיעיניות שונות מדברות על מצבור של כ-30 אלף רקטות בידי חמאס וארגונים חמושים אחרים ברצועה.¹⁷

אחד הגורמים העיקריים שאחראים להעצמת בניין הכוח של חמאס, כמו גם הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני, היא איראן. משטר המהפכה האסלאמית חרט על דגלו את ייצוא המהפכה ואת השלטת ההגמוניה האיראנית על האיזור כולו במטרה להוביל את עולם האיסלאם. השמדת מדינת ישראל היא מטרה מוצהרת של המשטר, ולשמה בין היתר הוא מפתח תכנית גרעין צבאית. לכן, למרות היות איראן מדינה שיעית, המשטר מפעיל בין היתר "פרוקסי" (שליחים ברחבי האיזור) שכוללים גם ארגונים סוניים כגון חמאס. אחת מהדרכים ליצור משוואת הרתעה מול ישראל היא בהקמת רשת של מנופים סביבה, דרך חימוש ואימון ארגונים כגון חיזבאללה בלבנון, חמאס וגא"פ בעזה, ארגונים ביו"ש וכן התבססות משמרות המהפכה בשטח סוריה. התמיכה האיראנית מתמקדת בתחום הצבאי ומתבטאת באספקת אמל"ח, בהעברת ידע לייצור עצמי וכן באימונים.¹⁸

כך למשל, יועץ מנהיג איראן עלי ולאיתי הודה בראיון בשנת 2014 שאיראן מספקת את רוב האמל"ח שנכנס לרצועת עזה לרשות חמאס ושהיא גם סייעה לו בייצור עצמי, וכל זאת בתור "מדיניות עקרונית".¹⁹ בכירים רבים מחמאס, גא"פ ואיראן התבטאו בתקשורת, בין היתר במהלך מבצע "שומר החומות" ובשנתיים האחרונות, ואישרו את מערכת היחסים החמה הזאת. כך למשל, בכיר הגא"פ ראמז אל-חלבי אמר כי "הציר שבין ירושלים לטהראן – הוא ציר של ניצחון. אני גאה לומר שהטילים שמכים בתל אביב נושאים חתימה איראנית, חתימתו של קאסם סולימאני. אני מבקש מאללה להודות לאיראן, בשמי ובשם העם הפלסטיני. הם אלה שתומכים בנו בנשק, בכסף ובמזון". יחיא סנוואר,

ראש הלשכה המדינית של חמאס בעזה, אמר כי "ללא תמיכת איראן, ההתנגדות לא הייתה משיגה רמה כזו של יכולות צבאיות, בתקופה בה האומה [הערבית] ויתרה עלינו". אסמאעיל הנייה, ראש הלשכה המדינית של חמאס, אמר גם הוא כי "איראן לא היססה לתמוך בהתנגדות ולסייע לה מבחינה פיננסית, צבאית וטכנולוגית".²⁰

איראן גם מממנת את ארגון חמאס ביד נדיבה. אם עד 2007 הסתכם הסיוע האיראני לחמאס בכמה עשרות מיליוני דולרים לשנה, לאחר השתלטותו על עזה עלה היקף הסיוע לכ-200 מיליון דולר בשנה.²¹ הערכות מ-2018 דיברו על תמיכה על סך 70 מיליון דולר בשנה, שעלו ב-2019 להיקף חסר תקדים של 30 מיליון דולר בחודש – כ-360 מיליון דולר בשנה.²² עסקת הגרעין מ-2015 רק העצימה את ההתערבות ההרסנית של איראן ברחבי האיזור, והובילה לעלייה של 40% בתקציב ההגנה שלה,²³ שממנו שני שלישי משמשים את משמרות המהפכה ויחידותיה השונות. חלק משמעותי מהכסף הזה מגיע גם לחמאס ולייצור הרקטות שפוגעות בעורף הישראלי. למרות הסנקציות הכואבות תחת ממשל טראמפ שאיתגרו מאוד את כלכלת איראן, היא המשיכה במימון ארגוני הטרור אם כי בקושי מסויים, על חשבון רווחת אזרחיה. הצטרפות מחדש לעסקת הגרעין, הסרת הסנקציות מעל המשטר ופתיחת הברזים על הכלכלה האיראנית תוביל אם כך לזינוק מחדש ומוגבר של תקציב חמאס וחיזבאללה כמו גם זרם האמל"ח שמגיעים אליהם.

אך השיח סביב התעצמות חמאס ויתר ארגוני הטרור חייב להתקיים בתווך שמכיר ברקע ובתהליך שהובילו למצב הנוכחי. חמאס של שנות ה-90 וחמאס של שנת 2021 הם שני ארגונים שונים בתכלית, ותהליך זה ניזון בעיקר בזכות מהלכי נסיגת צה"ל והאצלת ריבונות של ישראל שהובילו לפריחת ארגוני טרור באותם שטחי הפקר.

הסכמי אוסלו מהשנים 1993-1995, ובפרט הסכם קהיר ("עזה ויריחו תחילה") סימנו את תחילת צמיחתה של חמאסטון ברצועת עזה. ישראל הסיגה את כוחותיה הצבאיים מאיזורים אלה ומסרה את המפתחות לרשות הפלסטינית של ערפאת, תוך עיבוי ב"כוח שיטור" פלסטיני מחומש שהתברר כצבא טרור צומח. תחת ערפאת, שטחים אלה כמו גם שטחי A ו-B הפכו לחממת טרור הרחק מזרועו של צה"ל (ערפאת ראה בשטחים מקפצה ל"מהפכה עממית מזוינת שתגרום לציונים להבין כי הם אינם יכולים לחיות בישראל"²⁴), דבר שאיפשר גם את צמיחת ארגון חמאס, שפתח באינתיפאדה מועצמת כנגד העורף הישראלי. מחמוד א-זהאר, מבכירי חמאס, אישר כי ערפאת נתן אור ירוק לפיגועים ואף העביר אמל"ח מתאים לחמאס לצורך כך.²⁵ בחודש מרץ 1996 בלבד נרצחו בפיגועים 58 ישראלים, ופיגועי חמאס באינתיפאדה השנייה, מסבארו ומצה ועד הדולפיניריום וקפה הלל, הובילו לרצח מאות רבות של ישראלים. אם מבצע חומת מגן מיגר משמעותית את יכולות חמאס ביו"ש והחזיר את צה"ל לערים, בעזה המשיך חמאס להתבסס באין מפריע בראשות אחמד יאסין ולאחריו עבד אל-עזיז רנטיסי.

תהליך ההתבססות של חמאס בעזה החל אם כך באוסלו, אך התעצם מאוד לאחר תכנית ההתנתקות, דבר שהוביל כאמור להשתלטותו על עזה. בשל החיבור של הרצועה עם ציר פילדלפי לכיוון מצרים, ללא פיקוח, הדבר היווה צינור חמצן קריטי עבור חמאס לאספקת אמל"ח, כסף, ידע ומעבר אנושי.

על מנת לפצות על הירידה ביכולתו להוציא אל הפועל פיגועי התאבדות, שמספרם ירד מ-60 פיגועים ב-2002 ל-5 ב-2006,²⁶ עבר חמאס להתמקד בירי רקטי. לאחר תקופה ארוכה של ניסוי וטעיה כושל, חמאס וארגונים נוספים הגבירו בהדרגה את כמות ואיכות המתקפות הרקטיות. בשנת 2004 נרשמו ההרוגים הישראליים

הראשונים מפגיעת רקטה, שנחתה בסמוך לגן ילדים בשדרות וגבתה את חייהם של גבר בן 49 ופעוט בן 3.²⁷ בשנת 2005 נרשמו 401 נפילות רקטת קסאם, מספר שעלה עלייה חדה לכדי 1,722 רקטות בשנה לאחר מכן.²⁹ במבצע "שומר החומות" כבר ירה חמאס למעלה מ-4,300 רקטות בתוך 11 יום.

בהקשר זה נכנסים לתמונה גם כספי הסיוע מקטר. כספים אלו מאפשרים לחמאס להמשיך ולהחזיק את המנגנון הממשלתי שלה, ומיועדים בעיקר עבור משכורות לפקידי הממשלה ולפרויקטים ציבוריים ברצועה. מנגנון משומן זה עמד על סך 1.1 מיליארד דולר בין 2012-2018,³⁰ כולל הגברת סיוע לאחר מבצע צוק איתן וב-2019. בשנת 2020 עמד על כ-25-24 מיליון דולר בחודש, סכום שקטאר הודיעה בעקבות "שומר החומות" שיעלה ל-30 מיליון דולר בחודש³¹ – סכום שכבר זהה לרמת התמיכה האיראנית בחמאס. אמנם הכספים הללו משמשים לכאורה לצרכי תשלום המשכורות של פקידי חמאס, אך בכך הם מאפשרים לחמאס להמשיך ולהתעצם ולשמר את כוחה הריבוני ברצועה.

מהלכי אוסלו וההתנתקות השלימו את הפיכת רצועת עזה ל"חמאסטן", ואפשרו את התפתחותו לכדי צבא טרור ללא ריסון כוחות צה"ל והשב"כ. ההתנתקות הפיזית מהרצועה גם העצימה את מורכבויות האתגרים בפני ישראל בניגוד לערי יו"ש, משום שהכניסה אלמנט פסיכולוגי של "מעבר לגדר" לכל מבצע סיכול בסגנון זה. כך כותב אלוף במיל"ג גרשון הכהן, מהועד המנהל של תנועת הביטחוניסטים, בספרו "גדר ה'הפרדה":³²

בתחילת שנות ה-90 החל כאמור לעלות רעיון בניית הגדר כחיץ המפריד את ישראל הריבונית מאזור יהודה ושומרון. ראש ועדת החוץ והביטחון של הכנסת דאז, אלוף (במיל.) אורי אור, שהבין את המשמעות שתהיה למהלך שכזה על תפיסת הביטחון של צה"ל, הזהיר: "תפיסה ביטחונית זאת, המעדיפה התבצרות מאחורי קווים, יוצרת פסיביות וכניסה לעמדות מגננה, גם אם לא נרצה בכך".

במציאות הנוכחית בה נשקל המשך בניית הגדר בגוש עציון ודרום הר חברון, מתחדדת עוד יותר האפשרות ליצירת מציאות הדומה לזו שהתפתחה ברצועת עזה, גם ביהודה ושומרון. כפי שמסתמן מכוונת המצדדים בגדר כגבול לעתיד, מיקוד שגרתי של מאמץ ההגנה רק מצדה האחד של הגדר עתיד לקבע לאורך הזמן קושי ליזום פעולות מצידה השני. הם אמנם מבקשים להרגיע באמירה כי אין בכוונתם לראות בגדר מחסום לפעולת צה"ל גם מעברה השני, אלא שעל-פי מה שהתרחש בעזה, כ"ניסוי מעבדה" חסר תקדים, ניתן ללמוד עד כמה הגדר מייצבת קו חזית שכל פעולה מעבר לה הופכת עם הזמן לאירוע מבצעי מורכב בעל משמעויות פנימיות ובינלאומיות, המקשה על קבלת ההחלטה לממשו.

ראוי ללמוד את הקשיים המעורבים בהחלטה להפעלת כוח קרקעי ברצועת עזה. קשיים אלה נובעים בין היתר, מכך שחציית כוח קרקעי נתפסת כ'הכרזת מלחמה', בשונה מכוח אווירי שחציית הגבול שלו ברוב המקרים היא מהירה בחתימה נמוכה ובעלת מאפיינים כירורגיים ונקודתיים. יצירת גבול דה-פקטו בין יהודה ושומרון לשאר שטחי הארץ באופן שיביא את צה"ל לנוכחות מצידה האחד בלבד יאלץ את מדינת ישראל לספק

הביטחוניסטים

הסברים בכל פעם שתחליט לפעול יבשתית מצידה השני של הגדר. בפועל תיווצר "גבוליזציה של הגדר" וכל השטח הנפרס מעבר לצד הגדר בו פועל צה"ל יקבל מאפיינים של שטח ריבוני זר. מצב שכזה יגביל את הלגיטימציה של מקבלי ההחלטות ושל צה"ל לפעול באזורים שיצריכו זאת ביטחונית ויגביל את גמישות הפעולה.

אכן, הניסוי שנעשה בעזה מסמל את קריסתו הטוטאלית של המודל העזתי, שסימל השתלטות גורמי טרור בעזיבת צה"ל והפיכתה לשטח הפקר וחממת טרור, ומלמד יותר מכל על כך הסיכון הרב ביוזמות היפרדות רחבות-היקף נוספות ועל ההכרח שלא לשחזר את אותו כישלון מהדהד בהקמת מדינה פלסטינית בשטחי יהודה ושומרון. תא שטח זה, הגדול פי 16 מרצועת עזה ובעל יתרון טופוגרפי משמעותי על ישראל כולה, מירושלים דרך נמל התעופה בן גוריון ועד רצועת החוף הצרה והצפופה הכוללת תשתיות לאומיות באשדוד, בחדרה ובמקומות רבים נוספים, היא תסריט האימים שעלול לחסל סופית את המפעל הציוני בארץ.

בנוסף, התמודדות עם 250 גבול נוספים בשטחי יו"ש, בנוסף ל-56 ק"מ הנוכחיים בעזה, תעמיס באופן כמעט בלתי אפשרי על מערכת הביטחון הישראלית. חשוב מכך, גבול יבשתי פרוץ בן 100 ק"מ בין יו"ש לירדן יתווסף על גבול בן 13 ק"מ בלבד בין עזה למצרים, ויאפשר זרימה חופשית של אמצעי לחימה וטכנולוגיות מתקדמות מאיראן. בהיעדר הגנה מרחבית בדמות יישובים וריבונות, הדבר יחזור כבומרנג בדמות בניין כוח טרור עצום מול מדינת ישראל המצטמצמת שנכנסת למגננה במקום אכיפת שליטה מרחבית.

דרכי פעולה

מכאן והלאה, לצד ההצלחה המבצעית על ישראל לשרטט מציאות חדשה בתכלית ולקיים דיון עומק אסטרטגי לגבי עתיד הדינמיקה שלה מול רצועת עזה, ראשיה ותושביה, הכולל רגל בינלאומית חזקה בהיעדר כתובת מדינית ברצועה עצמה. הבטחת הדרג המדיני והצבאי בתום מבצע "שומר החומות" כי "מה שהיה הוא לא מה שיהיה" וכי "לא תם ולא נשלם", מבקשת לייצר משוואה חדשה באי סבילת "טפטופי" מתקפות רקטיות מעזה, משוואה שחמאס ויתר ארגוני הטרור וודאי יבחנו את איתנותה במוקדם או במאוחר; אך התמקדותו החוזרת ונשנית במישור הטקטי לא תאפשר לייצר שינויי עומק במישור האסטרטגי, הכוללים הסרת הלחץ הבינלאומי מישראל ושיפור מאזן הכוחות הזירתי לטובתה.

בסיום המבצע על ישראל לנצל את המומנטום שנוצר ואת המנופים הרבים שבידיה על מנת לעבור מתגובתיות ליוזמה. מעתה, על ישראל גם לזנוח את המגננה שלה בפורומים בינלאומיים ומול ידידותיה האסטרטגיות ובראשן ארה"ב לטובת דרישה לתרגם את הלחץ מצידם למעשים, בכך שהקהילה הבינ"ל תיקח על עצמה את הטיפול בנושא רצועת עזה.

המצב הנוכחי אכן מהווה אתגר משמעותי עבור ישראל. לרוב, השיח הישראלי מתחלק בין שני קצוות סביב סוגיית עזה. הצד האחד גורס כי הפתרון המיטבי הוא הסדרה: "אל לנו למוטט את שלטון החמאס, הן בשל מחיר הדמים היקר שהדבר ייגבה במבצע צבאי עמוק בשטח הרצועה, ולעיתים אף בשל ההפרדה שנוצרה בין הגדה והרצועה, המהווה הוכחה ברורה לקהילה הבינלאומית כי פתרון בר-קיימא לסכסוך איננו אפשרי במצב הנוכחי". לפיכך, לתומכים בגישה זו ברור כי המחיר שנאלץ לשלם הוא סבבים חוזרים מול חמאס, כאשר המטרה של כל סבב היא להאריך את תקופת השקט בינו ובין הסבב שאחריו. בין הסבבים, ובאמצעות כספי שיקום זרים, יובטח מצב הומניטרי תקין ברצועה שיפחית את האינטרס של חמאס בעימות עם ישראל.

לעומת זאת, הגישה הניצית יותר טוענת כי על ישראל למוטט את שלטון החמאס ואף לכבוש מחדש את רצועת עזה. מחיר הדמים של פתרון זה ברור לכל, אך בהינתן המעגליות וחוס ההכרעה שבאופציה הקודמת, יטענו התומכים בגישה זו כי מיטוט החמאס והעברת הרצועה לשליטה בינלאומית או ישראלית היא האופציה הטובה ביותר.

תנועת הביטחוניסטים מבקשת לשנות את הפרדיגמות הקבועות בשיח הביטחוני הישראלי במגוון תחומים העומדים על הפרק, וכך גם בנושא העזתי. אנו מאמינים כי המצב איננו גזירת גורל הכופה עלינו את אחת משתי האופציות הבעייתיות שהוצגו לעיל. ישראל יכולה להציע פתרונות חדשים, נועזים יותר השוברים פרדיגמות ישנות, במטרה ליצור שינוי אמיתי במצב ברצועת עזה, ולעבור מתגובתיות ליוזמה.

עקרונות מנחים

על מדינת ישראל ליוזם מהלכים אשר יאבטחו את האינטרסים שלה מול רצועת עזה בשירות אסטרטגייה ארוכת-טווח. יש לבסס מהלכים אלה על הבנה כפולה:

הביטחוניסטים

- במישור הטקטי-צבאי, על ישראל לייצר מערכה פתוחה בדומה למערכה בסוריה, שבמסגרתה ישראל פועלת לצמצום מתמשך של יכולת התעצמות והתבססות. יש לוודא את מניעת בניין הכוח של חמאס והתעצמותו למימדים של איום אסטרטגי על העורף הישראלי גם ללא הידרדרות להסלמה ביטחונית. בנוסף, נדרשת פעולה רציפה לסיכול ממוקד של אותם בכירי שפיקדו על הלוחמה נגד ישראל – ההרתעה המשמעותית ביותר שישראל יכולה לייצר מולם. במילים אחרות, על ישראל לעבור מתגובה ליוזמה, ולוודא שכלל הארגונים החמושים ברצועה ובראשם חמאס אינם מתעצמים לרמה כמותית ואיכותית המעמידה את ישראל בסכנה ביטחונית מוגברת.
- במישור האסטרטגי, על ישראל גם כן לעבור ליוזמה, ולגייס את מעמדה הבינלאומי המשופר לטובת העניין. למרות היעדר הכתובת המדינית ברצועה גופא, ברשות ישראל מגוון אפשרויות ליצור תנאים אשר ישפרו את מיצובה מול הרצועה. אותו שינוי אסטרטגי יהווה מענה עבור הביקורת מבית ומחוץ על חוסר הכיוון של ישראל מול רצועת עזה, וישנו את הדינמיקה מולה בכך שיסייעו לישראל בהורדת לחץ בינלאומי מדיני ומשפטי, כמו גם ביצירת תנאים משופרים לתושבי הרצועה, דבר שבעקיפין יוריד גם מהלחץ הבינלאומי והאיזורי על ישראל.

מהלכים טקטיים

על מנת לשמור על מאזן כוחות משופר לטובת ישראל, על ישראל לראות ב"שומר החומות" מערכה עם סוף פתוח, ועל הקבינט לאפשר לצה"ל ולשב"כ מרחב תמרון מוגבר ברצועה, אשר יכלול יוזמה התקפית כנגד מטרות איכותיות וכמותיות גם מחוץ למסגרת של הסלמה ביטחונית. בנק המטרות הלגיטימי כולל מי ממחזיקי התפקידים בחמאס, כולל הבכירים ביותר; תשתיות טרור כגון מפעלים לייצור עצמי של רקטות, מצבורי טילים ארוכי טווח ותחמושת אחרת, תשתיות תת-קרקעיות, וגם נכסים כלכליים המשמשים ישירות את הארגונים החמושים; כלים התקפיים איכותיים בזירה הימית, אווירית, קרקעית, מודיעינית וסייברית; וכל מטרה אחרת אשר בשיקול עלות-תועלת, תקיפתה תתרום בהכרח לירידה משמעותית במיצוב חמאס והארגונים אחרים אל מול ישראל.

בניגוד לארגונים הצבאיים המסורתיים, חמאס וחיזבאללה נערכים בהגיון שמצמצם את זמן ההכנות לפעולה. מרבית הרקטות פרוסות בקרקע בנקודות השיגור כבר במצב השגרה; כך גם לגבי חלק ניכר מהכוחות המבוססים על בני המקום. בצורה הזו, המעבר משיגרה לחירום הוא מהיר ביותר ומותיר לגורמי המודיעין בצה"ל זמן התרעה קצר. המשמעות היא שכבר במצב שגרה פוטנציאל הלחימה פרוס במוכנות מתמדת לפתיחה במהלומת אש מפתיעה, שינוי שקורא תיגר על בסיס הנחות היסוד של תפיסת הביטחון של בן גוריון, שהתלות בהתרעה הייתה בה אחת מאבני היסוד. על כן, קיצור מרחב הזמן להתרעה מחייב את ישראל בשינוי מתאים של תפיסת הביטחון מבחינת חיוניות המוכנות ההגנתית, שינויים שהועצמו ביתר שאת בתקופת הרמטכ"ל

כוכבי.³³

הביטחוניסטים

סיום המבצע בעליונות צבאית ברורה ובהישגים חסרי תקדים מול החמאס ממצב את ישראל בעמדה משופרת לדרוש תמונת מציאות ביטחונית אחרת מול רצועת עזה. על ישראל לא לסבול בשום אופן "טפטוף" ירי מכיוון עזה, ולהבהיר לחמאס כי בניגוד לבעבר, לא תהסס להשתמש בעוצמה צבאית בלתי-פרופורציונלית על כל ירי מנשק קל, נ"ט, בלון, פצמ"ר, רקטה או טיל, כמו גם כל חבלה אחרת – הנחות מטענים, הטסת מל"טים, נסיונות חדירה קרקעית או ימית, חפירת מנהרות או אף יוזמת התפרעויות אל מול גדר ההפרדה.

המהלכים הטקטיים מתבססים על היגיון שלום מתוך עוצמה, מתוך הבנה שהרתעה ויוזמה התקפית הם הכלים היחידים להבטיח יתרון במאזן הכוחות אל מול ארגוני טרור השואפים להשמדת ישראל. איננו משלים את עצמנו שחיכוך זה יסתיים בעתיד הנראה לעין, ולכן ההתעצמות המתמשכת של צה"ל ומתן המענה המבצעי לאיומים חדשים הם שכבת ההגנה היעילה ביותר מול איום א-סימטרי וא-מדינתי זה.

מעבר לכך, הנחישות הישראלית לאכוף מציאות חדשה זו יתורגמו לשרטוט מאזן הכוחות האיזורי כולו. מדינות וכוחות האיזור, מצבאות חמושים כמו חיזבאללה דרך מדינות עוינות ועד מדינות שהתקרבו מדינית לישראל, יבנו את המהלכים שלהם מול ישראל על פי פרשנות המהלכים שלה בזירה חשובה כמו עזה. שימור דימוי קיר הברזל הישראלי הוא קריטי גם למינוף בהמשך להישגים מדיניים כמו גם להרתעה איזורית מול כוחות השוקלים ליזום פעולות התקפיות מול ישראל.

מהלכים אסטרטגיים

שימור ההרתעה ואכיפת מאזן הכוחות לטובת ישראל הם כלי קריטי לשגרה, אך בתכלית איננו מהווה מדיניות אסטרטגית ארוכת-טווח. על ישראל להשלים את "קיר הברזל" הטקטי גם ביצירת תמונת מציאות משופרת במספר מישורים במקביל – מדיני, משפטי ומרחבי.

למותר לציין כי אין ברשותנו אף תכנית שהיא בבחינת "פתרון קסם". מאידך, מחובתה של ישראל להניח על השולחן יוזמות אשר ישפרו את מעמדה וחוסנה מול הזירה העזתית ויאזנו מחדש את הזירה לטובתה.

על הצעדים הבאים להתבסס על ההבנה שישראל צריכה ליזום מהלך משלים של המבצע והוא העברת הכדור של עזה באופן אחראי לידי הקהילה הבינלאומית, כך שכעת, מנוף הלחץ הבינלאומי יהיה מופנה כלפי הזירה העולמית ולא כלפי ישראל. במילים אחרות, לעבור ממגננה לדרישות.

במישור ההומניטרי, המצב ההומניטרי ברצועת עזה אכן חמור ובעייתי, אבל אין פירוש הדבר בהכרח שעל ישראל לפרוש עליו את חסותה. עדיין, בשל החשש הממשי להגעה למשבר הומניטרי חמור עד כדי הגדרת הרצועה כמקום שאינו ראוי למחיה, דבר שעלול להוות גם סיר לחץ בטחוני ולדחוף את חמאס לפעולה נגד ישראל – ישראל מאפשרת מעבר סיוע פיננסי מגורמים כדוגמת קטר ומעבר סחורה אנושית וטובין. בעת החשיבה על פתרונות אפשריים לרצועה יש לכוון להבטיח פתרונות ברי-קיימא וארוכי טווח, שאינם מבוססים רק על "שנור", בוודאי לא כזה שבסוף מתגלגל לכיסי הזרוע הצבאית.

על המעבר האנושי והסחורות להתבסס על ההבנה שעל נטל עזה לרדת מישראל בהדרגה ולעבור לידיים מצריות בפיקוח בינלאומי. בין ההצעות המונחות על השולחן:

- פתרון האי המלאכותי מול עזה, אשר יוקם בו נמל לפיקוח בינ"ל על הסחורה והציוד שימשיך לאחר מכן לעזה. מנגנון לפיקוח על חומרים דו-שימושיים בדומה למנגנון לשיקום עזה (GRM) הקיים ייושם.
- איזור תעשייה בצפון סיני, אשר יוקם בו נמל שיחליף את כניסת הסחורות דרך מעבר כרם שלום ובית חולים שיחליף את כניסת המטופלים דרך מעבר ארז. איזור התעשייה יספק פרנסה למאות אלפי תושבי רצועת עזה, אשר יורשו לעזוב את הרצועה בבוקר ולחזור אליה בתום יום העבודה, ובעקיפין גם יוריד מהשפעת חמאס החונקת על חיי היומיום של התושבים – וכפועל יוצא, גם מכוחו הפוליטי. הצעה זו מתכתבת גם עם ה-"New State Solution" להקמת מדינה פלסטינית בעזה ובצפון סיני, שניתן לקרוא עליה עוד פה: [/https://newstatesolution.org](https://newstatesolution.org)
- אספקת המים והחשמל לרצועה תרד מישראל בהדרגה גם היא על ידי הקמת מתקני התפלה ותחנות כוח בעזה ובסיני, פרויקטים שנמצאים על השולחן – לפחות ביחס לעזה – כבר מספר שנים ועד כה הוקמו רק מתקני התפלה ביתיים ומקומיים. הציוד לתפעול מערכות המים והחשמל יוכנס דרך מעבר רפיח.
- הקמת איזור תעשייה משותף במעבר ארז, אפשרות פחות רצויה מכיוון שמערבת את ישראל ובהכרח תוביל לחיכוך ולדרישות בינלאומיות, אך נמצאת על השולחן.

יש לציין כי יש למנף את עמדתה המשופרת של ישראל גם לפתרון סוגיית השבויים והנעדרים תמורת כל אפשרור של שיפור המצב ההומינטרי ברצועה.

מבחינת מימון, ישנו מגוון רחב של אפשרויות הכוללות את ארגוני האו"ם, ארגוני סיוע מדינתיים ולא-מדינתיים, מדינות ופילנתרופים, שכבר העבירו לרצועה מיליארדי דולרים בשנים האחרונות. בין הגורמים הבינלאומיים שכבר מעורבים בפרוייקטי סיוע ברצועה הם ארגוני או"ם שונים, הבנק העולמי, ארגוני סיוע של ארה"ב (USAID), האיחוד האירופי דרך קרן הנאמנות MDTF, אוסטרליה (Australian Aid), קטאר כאמור, טורקיה בפיקוח משרד הדתות הפלסטיני, מרוקו, וארגוני סיוע כגון CCODP הקנדי (הארגון הקתולי הקנדי לפיתוח והקרן הפרטית לשלום), Islamic Relief, הקרן הערבית לפיתוח כלכלי וחברתי ורבים אחרים.

במישור המשפטי, על ישראל לדרוש מהקהילה הבינלאומית ובראשה ממועצת הביטחון של האו"ם להכריז רשמית שישראל איננה מחזיקה יותר ב"שליטה אפקטיבית" על רצועת עזה, מהלך שיוריד מבלון הלחץ הבינלאומי על ישראל מצד ארגונים מדינתיים ולא-מדינתיים ומצד מדינות, וימצב את ישראל בעמדה משופרת בקהילת האומות. המהלך איננו רק צודק, אלא גם יסייע לישראל רבות בהסברת עמדתה וישמש

הביטחוניסטים

"תחמושת" בדיון הציבורי, בתקשורת ואף ברחובות מול הקהילות היהודיות בעולם. אין סיבה לחשוב שהעוינות כלפי ישראל נובעת ממדיניות כזו או אחרת, אבל נקיטת צעדים אקטיביים תשפר את עמדתה של ישראל בשכבה המתונה של גורמי הביקורת.

מהליך משלים זה יעביר את הלחץ לידי הקהילה הבינלאומית לתרגם למעשים את דרישותיהן מישראל, כעת כשהכדור במגרש שלהם. בנוסף, עירוב מצרים והורדת הלחץ מישראל יוריד מכוחו הפוליטי של חמאס ומהתלות של אוכלוסיית הרצועה בו.

הביטחוניסטים

ישראל איננה אשמה בכך שאויביה מבקשים להשמידה, אך באחריותה גם ליזום ולייצר מציאות משופרת אשר תשרת את האינטרסים ארוכי-הטווח שלה במקום להתחפר במגננה. אזרחי ישראל ומפקדיה מצפים לאותו מעבר מתגובתיות ליוזמה אשר יהווה צעד חשוב בדרך לשמירה על נצח ישראל.

ביבליוגרפיה

המקורות הבאים שימשו בין היתר לכתיבת נייר העמדה.

רקע

ניתוח

Brookings Institute, Suzanne Maloney, *Major beneficiaries of the Iran deal: The IRGC and Hezbollah*, <https://www.brookings.edu/testimonies/major-beneficiaries-of-the-iran-deal-the-irgc-and-hezbollah>

INSS – המכון למחקרי ביטחון לאומי, סימה שיין ואנה כתרן, *מדיניותה של איראן כלפי עזה*,

https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2018/01/GazaCrisis_HEB_5-131-136.pdf

INSS – המכון למחקרי ביטחון לאומי, שירה עפרון ואילן גולדנברג, *מדיניותה של ארצות הברית כלפי רצועת עזה*,

https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2018/01/GazaCrisis_HEB_5-145-160.pdf

המכון הישראלי לדמוקרטיה, ד"ר לירון ליברמן, *זכות לחשמל? על משבר החשמל ברצועת עזה*,

<https://www.idi.org.il/blogs/security-clearance/electricity-in-gaza/15977>

מידה, אפרים קארש, *אסון אוסלו: התהליך שחיסל סיכוי אמיתי לשלום*,

<https://mida.org.il/2018/09/23/%D7%90%D7%A1%D7%95%D7%9F-%D7%90%D7%95%D7%A1%D7%9C%D7%95-%D7%94%D7%AA%D7%94%D7%9C%D7%99%D7%9A-%D7%A9%D7%97%D7%99%D7%A1%D7%9C-%D7%A1%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%99-%D7%90%D7%9E%D7%99%D7%AA%D7%99-%D7%9C%D7%A9>

פורום קהלת, מכון בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, גרשון הכהן, *גדר "ההפרדה": גבול מדיני במסווה ביטחוני*,

https://kohelet.org.il/wp-content/uploads/2018/10/Gader-HaHfrada_Gershon_2018.pdf

נתונים

Congressional Research Device, *Iran's Foreign and Defense Policies, Updated May 8, 2019*,

<https://www.justice.gov/eoir/page/file/1161571/download>

Congressional Research Device, *Iran's Foreign and Defense Policies, Updated January 11, 2021*,

<https://fas.org/sgp/crs/mideast/R44017.pdf>

Iran International, *Iran Reportedly Agreed To Pay Hamas For Intelligence On Israeli Missiles*,
<https://iranintl.com/en/iran-in-brief/iran-reportedly-agreed-pay-hamas-intelligence-israeli-missiles>

Statista, Niall McCarthy, *The Hamas Rocket Arsenal*,
<https://www.statista.com/chart/24845/estimated-range-of-unguided-rockets-used-by-hamas/>

The Gaza Reconstruction Mechanism, <https://www.grm.report/>

<https://www.britannica.com/place/Gaza-Strip>, *Gaza Strip*, אנציקלופדיית בריטניקה, גלובס, "ישראל 2048", תכנית ההתנתקות הפלסטינית ממערכת הבריאות הישראלית,

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001284775>

הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010, דו"ח שני - ועדת טירקל, הבדיקה והחקירה בישראל של תלונות וטענות בדבר הפרות של דיני הלחימה על פי המשפט הבינלאומי,

https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/alternatefiles/he/turkel_heb_b1and2.pdf

ממרי – המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון, <http://www.memri.org.il>

צה"ל, אלה בכירי "פורום המטה הכללי" של חמאס שחוסלו במבצע המיוחד,

<https://www.idf.il/%D7%90%D7%AA%D7%A8%D7%99%D7%9D/%D7%90%D7%92%D7%A3-%D7%94%D7%9E%D7%95%D7%93%D7%99%D7%A2%D7%99%D7%9F/2021/%D7%91%D7%9B-%D7%99%D7%A8%D7%99-%D7%97%D7%9E%D7%90%D7%A1-%D7%97%D7%99%D7%A1%D7%95%D7%9C-%D7%A9%D7%95%D7%9E%D7%A8-%D7%94%D7%97%D7%95%D7%9E%D7%95%D7%AA-%D7%A6%D7%94%D7%9C-%D7%A2%D7%96%D7%94>

צה"ל, מה בדיוק קרה בכל יום ושעה של המבצע? יומן אירועים,

<https://www.idf.il/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/2021/%D7%9E%D7%91-%D7%A6%D7%A2-%D7%A9%D7%95%D7%9E%D7%A8-%D7%97%D7%95%D7%9E%D7%95%D7%AA-%D7%A1%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9D-%D7%A0%D7%AA%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%9D-%D7%94%D7%A4%D7%A1%D7%A7%D7%AA-%D7%90%D7%A9>

שב"כ, סיכום שנת 2006-נתונים ומגמות בטרור הפלסטיני,

<https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly%20Summary%20HE/%D7%93%D7%95%D7%97%D7%95%D7%AA%20%D7%A9%D7%A0%D7%AA%D7%99%D7%99%D7%9D/summary-2006.pdf>

https://www.gov.il/he/departments/coordination-of-government-activities-in-the-territories?gclid=Cj0KQCQjwna2FBhDPARIsACAEC_UbL9vPz63sP7Ekg4yU350xSTKz5jXwuy2csU3Y5K5icn5-l-W6LS4aAh_WEALw_wcB

תלקיט, "זרקור היסטורי", דרכה של תנועת חמאס לשלטון, <https://www.idf.il/media/36774/hamas.pdf>

¹ זה"ל, <https://www.idf.il/%D7%9E%D7%90%D7%9E%D7%A8%D7%99%D7%9D/2021/%D7%9E%D7%91%D7%A6%D7%A2-%D7%A9%D7%95%D7%9E%D7%A8-%D7%97%D7%95%D7%9E%D7%95%D7%AA-%D7%A1%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9D-%D7%A0%D7%AA%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%9D-%D7%94%D7%A4%D7%A1%D7%A7%D7%AA-%D7%90%D7%A9/>

² The United Nations, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-205755/>

³ OCHAOPT, <https://www.ochaopt.org/location/gaza-strip>

⁴ UN Watch, <https://unwatch.org/database/resolution-database/>

⁵ International Criminal Court, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2020_00161.PDF

⁶ המכון הישראלי לדמוקרטיה, <https://www.idi.org.il/blogs/security-clearance/electricity-in-gaza/15977>

⁷ ועדת טירקל, https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/alternatefiles/he/turkel_heb_b1and2.pdf

⁸ The United Nations, <https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/1922B40C9F4575598525790300457132>

⁹ מתאם פעולות הממשלה בשטחים, https://www.gov.il/he/departments/Units/gaza_district_coordination_and_liaison_office

¹⁰ Gaza Reconstruction Mechanism, <https://www.grm.report/#/Reporting/Home>

¹¹ מאקו, https://www.mako.co.il/news-military/security-q4_2018/Article-1696632008a9661004.htm

¹² גלובס, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001284775>

¹³ Gaza Reconstruction Mechanism, <https://www.grm.report/#/DualUse/Home>

¹⁴ גלובס, <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001284775>

¹⁵ שב"כ, <https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly%20Summary%20HE/%D7%93%D7%95%D7%97%D7%95%D7%AA%20%D7%A9%D7%A0%D7%AA%D7%99%D7%99%D7%9D/%D7%A1%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9D%20%D7%A9%D7%A0%D7%94%202020.pdf>

¹⁶ Statista, <https://www.statista.com/chart/24845/estimated-range-of-unguided-rockets-used-by-hamas/>

¹⁷ New York Times, <https://www.nytimes.com/2021/05/13/world/middleeast/gaza-rockets-hamas-israel.html>

¹⁸ INSS – המכון למחקרי ביטחון לאומי, https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2018/01/GazaCrisis_HEB_5-131-136.pdf

¹⁹ משרד החוץ, <https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Iran/SupportTerror/Pages/Iran-provided-most-of-Hamas-weapons-31-Aug-2014.aspx>

²⁰ ממרי – המכון לחקר תקשורת המזרח התיכון, <http://www.memri.org.il/cgi-webaxy/item?5411>

²¹ INSS – המכון למחקרי ביטחון לאומי, https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/2018/01/GazaCrisis_HEB_5-131-136.pdf

²² Iran International, <https://iranintl.com/en/iran-in-brief/iran-reportedly-agreed-pay-hamas-intelligence-israeli-missiles>

²³ משרד המשפטים, <https://www.justice.gov/eoir/page/file/1161571/download>

²⁴ מידה, <https://mida.org.il/2018/09/23/%D7%90%D7%A1%D7%95%D7%9F-%D7%90%D7%95%D7%A1%D7%9C%D7%95-%D7%94%D7%AA%D7%94%D7%9C%D7%99%D7%9A-%D7%A9%D7%97%D7%99%D7%A1%D7%9C-%D7%A1%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%99-%D7%90%D7%9E%D7%99%D7%AA%D7%99-%D7%9C%D7%A9/>

²⁵ מקור ראשון, <https://www.makorrishon.co.il/nrg/online/1/ART2/659/362.html>

²⁶ שב"כ, <https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly%20Summary%20HE/%D7%93%D7%95%D7%97%D7%95%D7%AA%20%D7%A9%D7%A0%D7%AA%D7%99%D7%99%D7%9D/summary-2006.pdf>

²⁷ הארץ, <https://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-MAGAZINE-1.9703958>

²⁸ הארץ, <https://www.haaretz.co.il/misc/1.977807>

²⁹ שב"כ, <https://www.shabak.gov.il/SiteCollectionDocuments/Monthly%20Summary%20HE/%D7%93%D7%95%D7%97%D7%95%D7%AA%20%D7%A9%D7%A0%D7%AA%D7%99%D7%99%D7%9D/summary-2006.pdf>

³⁰ הארץ, <https://www.haaretz.co.il/news/politics/.premium-1.6917729>

³¹ Ynet, <https://www.ynet.co.il/news/article/ryP2rm4g0>

³² פורום קהלת, https://kohelet.org.il/wp-content/uploads/2018/10/Gader-HaHfrada_Gershon_2018.pdf

³³ גרשון הנהן, <https://www.israelhayom.co.il/magazine/hashavua/article/1498435>